

Gezondheidsklachten door milieu

Meldingen 2013

Claudia van Steen

Colofon

Dit is het eindrapport over de meldingen van milieugerelateerde gezondheidsklachten die in 2013 gemeld zijn op de website: <http://www.leefmilieu.nl/klachtmelden>.

Precieze informatie over de meldingen, zoals de spreiding, is op deze website te vinden.

Dit rapport wordt toegezonden aan GGD's, relevante ministeries en de melders die aangegeven hebben daar prijs op te stellen.

Leefmilieu

Dennenstraat 124

6543 JW Nijmegen

024-3780384

email: burgernetwerk@leefmilieu.nl

www.leefmilieu.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
1. Inleiding	2
2. Hoe wordt gemeld?	2
3. Meldingen 2013	3
<i>3.1 Milieuoverlast</i>	3
<i>3.2 Gezondheidsklachten</i>	5
<i>3.3 Telefonisch contact met melders</i>	5
4. Follow-up activiteiten Leefmilieu	6
5. Conclusies	7

Bijlage 1. Meldingenformulier

Bijlage 2. Citaten uit meldingen over bronnen van LFG

Samenvatting

In 2013, het tweede jaar van registratie van milieugerelateerde gezondheidsklachten door Leefmilieu, hebben meer mensen de website voor het melden weten te vinden. Het totaal aantal registraties in 2013 was 264 ten opzichte van 179 in 2012. Het grootste gedeelte van de meldingen ging wederom over geluid en specifiek laagfrequent geluid als milieufactor. Overlast door laagfrequent geluid geeft een breed scala aan gezondheidsklachten, waarbij slecht slapen, concentratieverlies en stress het meest genoemd worden. Het ontbreken van erkenning voor het probleem, wetgeving en duidelijke meetmethoden heeft Leefmilieu ertoe gebracht om ook in 2013 extra aandacht te besteden aan het onderwerp laagfrequent geluid.

Luchtvervuiling blijft na laagfrequent geluid de meest genoemde milieuoverlast met houtstook als belangrijkste bron. Zoals bij de hierboven geschetste problematiek van laagfrequent geluid, ontbreekt het ook bij houtstook aan erkenning, wetgeving en meetmethoden voor persoonlijke blootstelling. In 2014 zal over deze problematiek een bijeenkomst georganiseerd worden.

Dit rapport vormt de eindrapportage van de meldingen van de milieu gerelateerde gezondheidsklachten over 2013. In hoofdstuk 1 wordt het rapport ingeleid en hoofdstuk 2 beschrijft de aanpak van de meldingen, in hoofdstuk 3 volgen de uitkomsten van de meldingen, in hoofdstuk 4 de follow-up acties die Leefmilieu ondernomen heeft en in hoofdstuk 5 de conclusies. In de bijlagen bij dit rapport zitten het meldformulier en citaten uit enkele meldingen.

Precieze informatie over de meldingen, zoals de geografische spreiding, is te vinden op de website: <http://www.leefmilieu.nl/klachtmelden>.

Dit rapport wordt toegezonden aan GGD's, de Gezondheidsraad, RIVM, relevante ministeries en de melders die aangegeven hebben daar prijs op te stellen.

1. Inleiding

Sinds 2012 is het mogelijk om bij de vereniging Leefmilieu milieugerelateerde gezondheidsklachten te melden. Leefmilieu streeft al meer dan twintig jaar naar een groen en gezond leefmilieu. Zij doet dit onder andere door milieuproblemen onder de aandacht te brengen, kennis te delen en door mensen die opkomen voor hun leefomgeving bij elkaar te brengen. Het registreren van klachten over gezondheid en milieu past in dit streven: het maakt milieuoverlast van individuele mensen zichtbaar, ook milieuoverlast die anders misschien aan de aandacht zou ontsnappen. Bovendien biedt het de gelegenheid om mensen bij elkaar te brengen, zodat zij kunnen profiteren van elkaars kennis en positie. Het jaar 2013 is het tweede jaar van registratie en de resultaten hiervan staan in dit rapport beschreven.

2. Hoe wordt gemeld?

Het melden gebeurt door de melders zelf. Online op de website van Leefmilieu kan het meldformulier (zie bijlage 1) voor gezondheidsklachten als gevolg van milieuoverlast ingevuld worden. Een melding blijft anoniem, maar om het mogelijk te maken de melding te registreren op de overzichtskaart met meldingen, worden wel adresgegevens gevraagd. Op de kaart wordt de melding in het postcode gebied geplaatst: niet op het huis van de melder. Daarnaast zit er een begrenzing op het inzoomen zodat het huis van de melder niet achterhaald kan worden.

Er zijn 12 verschillende soorten milieuoverlast en 18 gezondheidsklachten om uit te kiezen en in beide gevallen kan ook nog 'overige' gekozen worden. Er kunnen meerdere soorten milieuoverlast of gezondheidsklachten worden aangevinkt. Aan het eind van het formulier kan een toelichting gegeven worden.

Als een formulier is ingevuld, ontvangt de melder een bevestigingsmail met het verzoek de ingevulde klacht te bevestigen, pas daarna zal de melding daadwerkelijk op het overzichtskaartje verschijnen. Voor mensen die niet online kunnen of willen melden is het mogelijk om het formulier uit te printen en aan Leefmilieu toe te sturen per post.

Vrijwilligers van Leefmilieu verwerken deze melding dan.

Als er veel gelijksoortige meldingen zijn (in soort en/of locatie) dan organiseert Leefmilieu een bijeenkomst om te kijken hoe de problematiek aangepakt kan worden. Melders kunnen aangeven of ze voor een dergelijke bijeenkomst uitgenodigd willen worden.

Ten slotte kan een melder nog aangeven of hij/zij het jaarrapport in digitale vorm wil ontvangen.

Op de website is altijd een actueel overzicht van de meldingen aanwezig. Alle bevestigde meldingen worden op een kaartje aangegeven met een druppel. Als je op een druppeltje klikt, dan zie je de inhoud van de betreffende melding. Bij het kaartje is er de mogelijkheid om te filteren op jaartal, soort milieuoverlast en soort gezondheidsklacht. Zo kun je eenvoudig verschillende groepen van klachten bekijken.

3. Meldingen 2013

Het totale aantal registraties in 2013 was 264. Dit is een flinke stijging ten opzichte van 2012 (179), het eerste jaar van het online melden. De meldingen waren gespreid over het hele land, zoals te zien is op dit kaartje met alle meldingen over 2013.

Naast het aankruisen van de klachten maakten de meeste mensen ook gebruik van de optie om online een toelichting op hun situatie te geven. Deze toelichting was vaak zeer uitgebreid en beschreef de zoektocht en wanhoop van de melders. Daarnaast hebben maar liefst 176 melders aangegeven dat zij teruggebeld wilden worden om hun problematiek toe te lichten. Dit aantal was zo groot dat de vrijwilligerscapaciteit hiervoor helaas niet toereikend bleek. De mensen die niet teruggebeld konden worden hebben een mail ontvangen dat zij ons konden bellen en hiervan is veelvuldig gebruik gemaakt. In paragraaf 3.3 staat meer informatie over het bellen.

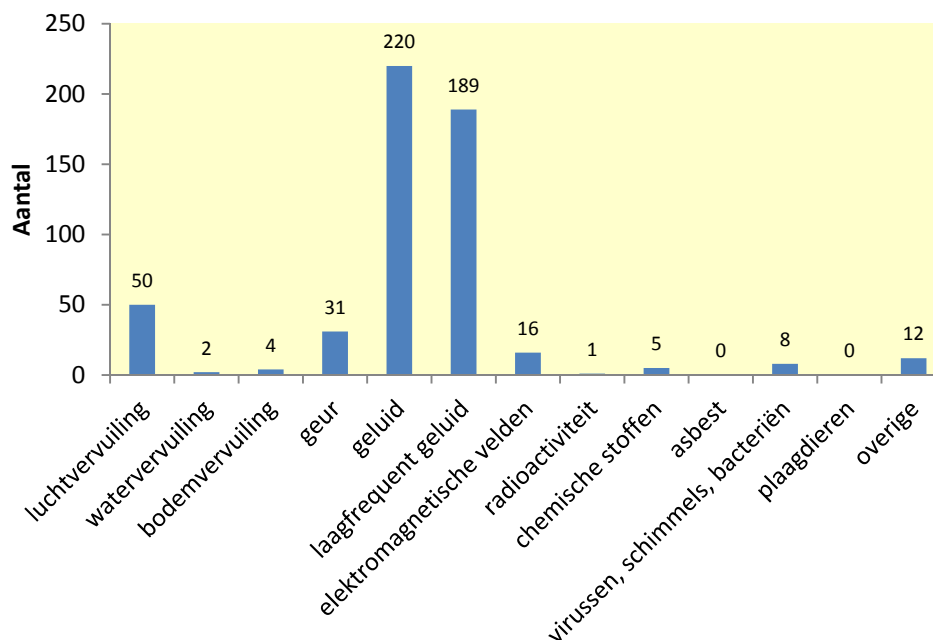

De mogelijkheid om het formulier per post op te sturen is enkele keren door melders benut.

3.1 Milieuoverlast

De meeste categorieën van milieuoverlast die geselecteerd konden worden, zijn minimaal één keer genoemd, alleen asbest en plaagdieren zijn in 2013 geen enkele keer gemeld. Het aantal gerapporteerde meldingen van milieuoverlast is hoger dan het aantal meldingen, omdat melders meerdere categorieën aan kunnen kruisen. In de meeste gevallen werd meer dan één soort milieuoverlast aangekruist. Onderstaande grafiek geeft het overzicht van het aantal keer dat een categorie gemeld is.

Gerapporteerde milieuoverlast

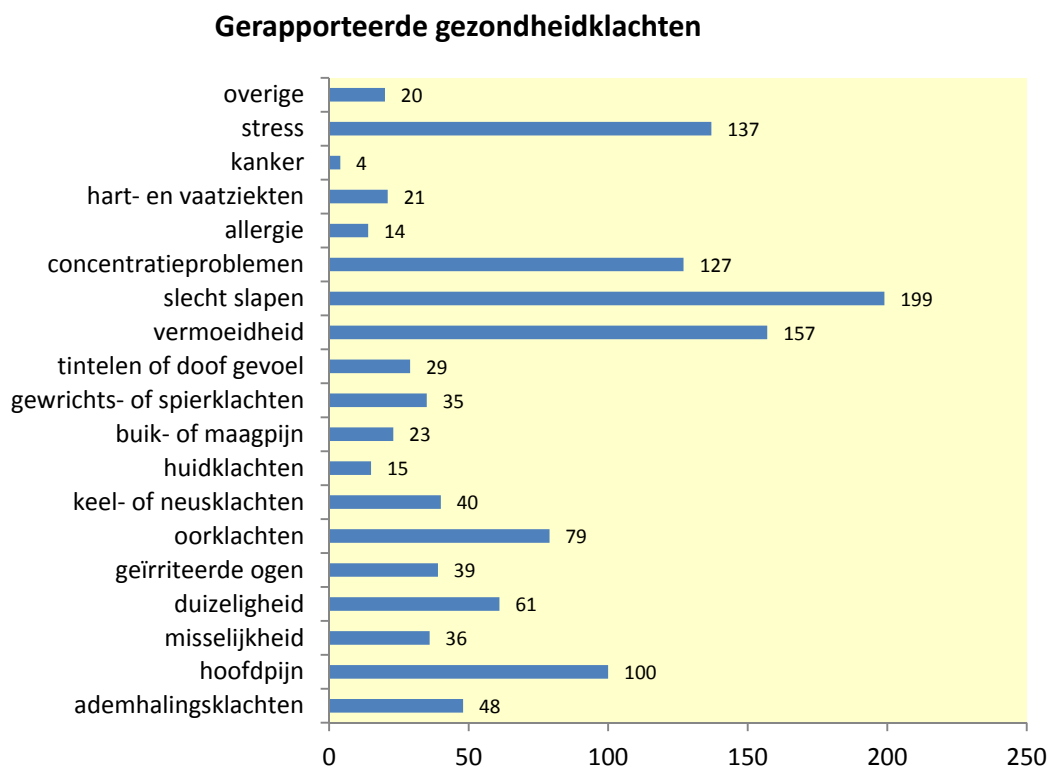
Laagfrequent geluid (LFG) en geluid (meestal gecombineerd) zijn net als in 2012 overduidelijk het meest genoemd: laagfrequent geluid 189 keer en geluid 220 keer. Luchtvervuiling en geur zijn daarna het meest genoemd, waarbij het in de helft van de gevallen om houtstook gaat.

Het lijkt erop dat mensen die last hebben van LFG de website goed weten te vinden, beter dan bijvoorbeeld mensen die last hebben van luchtvervuiling. Uit de verhalen die opgetekend worden en aan de telefoon gegeven, blijkt de vaak lange en vruchteloze weg die klagers over LFG afgelegd hebben. Uiteindelijk komen ze dan ook bij ons terecht. Samen met de aantallen meldingen vormen de gedetailleerde beschrijvingen van de overlast, een zeer sterk signaal dat gezondheidsklachten door laagfrequent geluid serieuzer genomen moeten worden. Binnen de vereniging Leefmilieu is daar in 2012 mee gestart met het organiseren van een bijeenkomst en in 2013 zijn deze activiteiten uitgebreid (zie hoofdstuk 4).

Een van de problemen bij hinder van LFG is dat anderen het vaak niet horen en dat de bron vaak onbekend is. In bijlage 2 is daarom een aantal citaten opgenomen waarbij de bron van LFG duidelijk wordt benoemd, waardoor anderen zich een beter beeld kunnen vormen van de hinder die de melder ervaart.

3.2 Gezondheidsklachten

Een totaaloverzicht van alle genoemde gezondheidsklachten staat in onderstaande grafiek.

De melders van laagfrequent geluid rapporteren alle mogelijke gezondheidsklachten, maar er is duidelijk een aantal klachten dat eruit springt. 81 procent slaapt slecht, waarmee vermoeidheid uiteraard ook een zeer veel gerapporteerde klacht is. Meer dan de helft van de LFG-gehinderden heeft last van concentratieproblemen, stress en overige klachten. Ook hoofdpijn en oorklachten worden veel genoemd.

Na laagfrequent geluid zijn luchtverontreiniging/geur de belangrijkste veroorzaker van hoofdpijn. Hierbij is houtstook de meest genoemde bron.

Uit deze rapportage wordt duidelijk dat mensen een veelheid aan gezondheidsklachten ervaren, die ze toeschrijven aan milieuoverlast. Bovenstaande combinaties komen zo vaak voor dat het de moeite waard is na te gaan of hier sprake is van oorzaak en gevolg.

3.3 Telefonisch contact met melders

Zoals aangegeven in de aanpak van de registratie, kunnen melders aangeven of ze teruggebeld willen worden. De mensen die teruggebeld zijn vinden het heel prettig om hun verhaal uitgebreid te kunnen vertellen en serieus genomen te worden.

Pasklare oplossingen kunnen meestal niet gegeven worden, maar bijna altijd zijn er wel enige tips en suggesties te geven; veel terugkerend zijn:

- zoek contact met mensen die dezelfde overlast ervaren
- doorverwijzingen naar specifieke belangengroepen, zoals 'Stichting Laagfrequent Geluid', 'Stichting Electrohypersensitiviteit (EHS)' en 'Stichting Netwerk Houtrook'
- gemeente en/of GGD bellen
- probeer voor elkaar te krijgen dat er gemeten wordt, zodat de milieuoverlast objectief vastgesteld kan worden
- ook melding doen bij provinciale meldpunten voor milieuoverlast.

Wat opvalt, is dat melders vaak al een heel traject achter de rug hebben van melden bij gemeente, GGD, artsen, woningbouwverenigingen etc. en niet zelden hebben zij daar keer op keer bot gevangen. Mensen voelen zich vaak niet serieus genomen en verliezen vertrouwen in de (overheids)organisaties. Dit is een signaal dat zeker aandacht verdient, elke klacht moet serieus genomen worden; niet zelden is het woongenot van mensen totaal verdwenen en zijn ze de wanhoop nabij.

Het aantal melders dat teruggebeld wilde worden bleek in 2013 de capaciteiten van de vrijwilligers van Leefmilieu te boven gaan. De gesprekken duurden niet zelden een uur of langer. We betreuren het dat we hiermee moesten stoppen want een luisterend oor werd zeer gewaardeerd. Vanaf 2014 wordt de mogelijkheid om teruggebeld te worden niet meer aangeboden. Uiteraard kunnen mensen altijd zelf bellen.

4. Follow-up activiteiten Leefmilieu

Als follow-up van de gerapporteerde meldingen heeft Leefmilieu verschillende activiteiten ondernomen. Er zijn bijeenkomsten georganiseerd om mensen bij elkaar te brengen voor het uitwisselen van kennis en ervaringen. In 2012 organiseerde de vereniging een bijeenkomst over laagfrequent geluid (zie verslag op <http://www.leefmilieu.nl/lfg>) en in 2014 is een bijeenkomst georganiseerd over houtstook (zie presentaties op <http://www.leefmilieu.nl/luchtkwaliteit>).

Voor LFG is in 2013 binnen Leefmilieu de werkgroep laagfrequent geluid gestart. De doelen waar deze werkgroep naar streeft zijn:

- Zorgen voor een helder meetprotocol LFG-metingen
- Landelijke regelgeving voor LFG
- Mogelijkheid scheppen van testlaboratorium voor het meten van persoonlijke gevoeligheid voor LFG.

'Het dreunt en trilt hier 24 uur constant, ik woon in een prachtig gebied maar leef in een hel.'

De activiteiten in 2013 hebben zich gericht op het krijgen van aandacht voor het probleem van de overheid en bedrijven, verhogen van het kennispeil binnen de vereniging en samenwerking met anderen. Een kleine opsomming:

- Er is onder andere een gesprek met de GGD Gelderland-Zuid geweest.
- Electrabel Nijmegen heeft op ons verzoek een meetonderzoek naar LFG uitgevoerd. De resultaten ervan worden in 2014 gepresenteerd.
- Marga Jacobs (voorzitter Leefmilieu) is lid geworden van de klankbordgroep van de subsectie Laagfrequent Geluid van de vereniging van milieukundigen (VVM).

- Voor het ontwikkelen van de nieuwe richtlijn LFG van de GGD-en is Leefmilieu gevraagd voor de klankbordgroep.
- Op 2 oktober 2013 zijn de uitkomsten van de meldingen over LFG gepresenteerd voor de expertisegroep van de Stichting Laagfrequent Geluid in Amersfoort (zie presentatie op <http://www.leefmilieu.nl/lfg>)
- Lokale initiatieven worden ondersteund, bijvoorbeeld in het nadenken over de opstart van een groep of het schrijven van een flyer (onderstaand een fragment).

INITIATIEF BESTRIJDING GELUIDSHINDER BERGAMBACHT

Ons onvolprezen en geliefde dorp Bergambacht wordt geplaagd door laagfrequent geluid: een hinderlijk en schadelijk, ronkend gebrom. Het is een geluid dat door niets wordt tegengehouden. Het dringt je huis binnen, en door resonantie wordt zwaar, ronkend gebrom waargenomen. In het hele land is dit probleem enorm toegenomen. Helaas ook in Bergambacht.

5. Conclusies

Het kunnen melden van milieugerelateerde gezondheidsklachten voldoet in een behoefte, mensen zijn blij dat ze hun klacht ergens kunnen neerleggen. Ze vinden het belangrijk dat de meldingen aan de overheden worden doorgegeven en hopen daarmee aandacht en een oplossing voor hun probleem te krijgen.

Als gekeken wordt naar de aard van de meldingen is het opvallend dat het in de meeste gevallen om milieuoverlast gaat die individuen treft. Mensen worden getroffen in hun eigen huis en verliezen niet zelden totaal hun woongenot. Zij voelen zich wat betreft hun gezondheid niet meer veilig in hun eigen huis. Het veelvuldig ontbreken van erkenning en begrip door de omgeving en

(overheids)instanties geeft mensen een machteloos en eenzaam gevoel.

Het organiseren van bijeenkomsten voor deze mensen helpt deze mensen tweeledig: ze krijgen contacten met anderen waardoor ze zich minder alleen voelen en ze doen inhoudelijke kennis op over het probleem.

Met dit rapport geeft de vereniging Leefmilieu de meldingen door aan de instanties die hiervoor verantwoordelijkheid dragen, zoals ministeries en GGD's en hen dringend verzoeken de signalen op te pakken. De speerpunten uit dit rapport zijn nog sterker de punten die ook in 2012 naar voren kwamen: impact op de gezondheid door laagfrequent geluid en de overlast en gezondheidsklachten door houtstook. Het zou veel mensen helpen als op die gebieden heldere regelgeving komt waar mensen zich op kunnen beroepen, zodat de overlast en de gezondheidsklachten die ze ervaren verminderen.

'Ik voel me verschrikkelijk alleen en niet begrepen en totaal van de kaart. Ik zou heel graag contact willen met lotgenoten.'

Bijlage 1. Melden van gezondheidsklachten als gevolg van milieuoverlast

Formulier

Om een overzicht te krijgen van de gezondheidsklachten die hun oorzaak hebben in het milieu vragen wij u hier uw klachten te melden. Op basis van deze meldingen maken wij ieder jaar een rapportage die wij publiceren en onder de aandacht brengen van de ministeries die verantwoordelijk zijn voor milieu en gezondheid.

Als meerdere situaties u overlast geven: bijvoorbeeld de luchtvervuiling door de houtkachel van de burens en de geluidsoverlast van de weg, dan kunt u het beste twee verschillende meldingen doen.

Stuur dit formulier naar:

Leefmilieu
Dennenstraat 124
6543 JW Nijmegen

Het is verstandig om milieuklachten ook altijd te melden bij de gemeente of provincie waar u woont, zodat die ook op de hoogte zijn van de milieuoverlast.

Let op: alle velden met een * moeten ingevuld worden.

Voorletters: Voornaam:

Achternaam: *

Straat: *

Woonplaats: *

Postcode: *

Geslacht: * Vrouw Man

E-mailadres: (eventueel)

Soort milieuoverlast*

☐ luchtvervuiling	☐ bodemvervuiling
☐ watervervuiling	☐ geur
☐ geluid	☐ laagfrequent geluid
☐ elektromagnetische velden	☐ radioactiviteit
☐ chemische stoffen	☐ asbest
☐ virussen, schimmels, bacteriën	☐ plaagdieren
☐ overig	

Gezondheidsklacht

☐ ademhalingsklachten	☐ hoofdpijn
☐ misselijkheid	☐ duizeligheid
☐ geïrriteerde ogen	☐ oorklachten
☐ keel- of neusklachten	☐ huidklachten
☐ buik- of maagpijn	☐ gewrichts- of spierklachten
☐ tintelen of doof gevoel	☐ vermoeidheid
☐ slecht slapen	☐ concentratieproblemen
☐ allergie	☐ hart- en vaataandoeningen
☐ kanker	☐ stress
☐ overig	

Wilt u naar aanleiding van uw klacht terug gebeld worden? *

- Nee
 Ja, vul dan hieronder het telefoonnummer in

Telefoonnummer:

Wilt u na afloop van dit jaar per e-mail een bericht over de eindrapportage ontvangen?

- Nee
 Ja, geef dan hierboven uw e-mailadres

Als er meer klachten zijn in uw woonplaats, wilt u dan uitgenodigd worden voor een bijeenkomst? *

- Nee
 Ja

Weet u wat de bron van klachten is of hebt u nog aanvullende informatie, vermeld dat hieronder

Bijlage 2. Enkele citaten over concrete bronnen van LFG

Een van de problemen bij hinder van LFG is dat anderen het vaak niet horen en dat de bron vaak onbekend is. In onderstaande citaten wordt de bron juist duidelijk benoemd, waardoor anderen zich een beter beeld kunnen vormen van de hinder die de melder ervaart.

“Nabij gelegen ligt een bedrijf dat transformatoren voor grote vermogens bouwt. Na de productie worden deze getest door middel van generatoren. Als er oude generatoren gebruikt worden komt hier een irritant laag brom geluid vanaf. Dit geluid houdt soms 24 uur aan en vaak 2 dagen achter elkaar. “

“De oorzaak is de pompinstallatie van achterburen die koi-karpers hebben. We zijn al 4-5 jaar in gesprek om dit op te lossen door de pomp te isoleren. De man zegt mee te willen werken, maar het geluid is er nog steeds.“

“Het laagfrequent geluid komt van de motorische afvoer van de slager aan de achterkant van mijn woning. Ik slaap 15 meter van de permanente motor.“

“Het zijn vooral de zandzuigers op de Westerschelde en andere "brom"schepen. Het verkeer is erg toegenomen en nu constant hoorbaar en voelbaar.“

“Na metingen is vastgesteld dat uitbreiding van koelinstallaties bij een supermarkt een eerste oorzaak is, maar de wijze waarop het LFG zich verplaatst in de betonnen constructie van het gebouw is nog niet vastgesteld. Ik woon erboven, verder deskundig onderzoek is noodzakelijk.“

“De klachten zijn ontstaan vanaf het moment dat de mestvergister/biogasinstallatie, op zo'n 200 meter van onze woning ging uitbreiden. Het gaat om overlast rond geur en geluid.“

“De ellende is begonnen na de in gebruik neming van de gasleiding om de wijk. Er zijn soms dagen dat het laagfrequent geluid wat minder is, maar de laatste paar weken is het weer helemaal mis. Het is om moedeloos van te worden, ook al omdat je niet het gevoel hebt, dat het een keer op zal houden.“

“Er is een verdeelstation voor glasvezel tegen onze slaapkamer geplaatst. De airco van dit gebouw veroorzaakt veel en langdurig laagfrequent geluid. Kan hierdoor niet meer slapen. Zelfs in de kamer is het voelbaar. “

“Bij ons is de NAM actief maar deze produceert niet het geluid. Het zijn de boerderijen inde buurt van de Nam, die grote ventilatoren in de opslagloods aanzetten als er aardappels, of uien o.i.d. liggen die gedroogd moeten worden. Zowel overdag als 's nachts hoor je dat irritante gebrom. Omdat men niet altijd deze grote ventilatoren aan heeft staan is het geluid niet altijd aanwezig wat voor mij dan wel zo prettig is.“

'Wij kunnen geen raam of deur openzetten want dan dringt de rook en stank ons huis binnen. Ook als wij naar buiten gaan op het moment dat de burens de kachel stoken krijgen wij ademhalingsmoeilijkheden, irritatie aan de ogen en een plotseling gevoel van misselijkheid.'

'Mijn buurman stookt al meer dan 15 jaren hout, ..ook geveerd hout, dennenappels, oude meubels, parket enz. enz..... Overdag zijn er kamers in ons huis waar wij door de stank niet meer kunnen verblijven. Ramen en deuren kunnen niet meer opengezet worden. De gemeente zegt al 15 jaar niets te kunnen doen en stuurt ons steeds met een kluitje in het riet'.

'..onze achtertuin grenst aan landbouwgrond met aardappelen erop, deze worden nu regelmatig gespoten, terwijl wij ook van onze frambozen willen eten die tegen het hek aangroeien, (aangrenzend aan het land) en ik gewoon buiten wil lopen zonder die chemische giften in te ademen, waar mijn luchtwegen op reageren.'

'Ik geef o.a. de schuld aan de twee UMTS-masten vlakbij mijn huis.....Ik heb gemerkt dat, waar een UMTS-mast staat ik onmiddellijk trillingen in mijn oor krijg. Bijv. tijdens weekend weg nergens last van, tot we gaan tanken, staan daar poosje stil, meteen trillingen in het oor, kijk opzij, en jahoor, weer zo'n giga-mast vlakbij.'

Het gaat om een zeer laag geluid, alsof er een in de verte een stampende dieselmotor draait die in huis door dreunt. Het is niet heel erg hard, maar ik ervaar het toch als oorverdovend. Mijn partner hoort het niet.